

Läshunger

Ystad Allehanda 2002

För trettio år sedan läste jag att Astrid Lindgren tackade feerna för att de ville ge det nyfödda barnet hälsa, skönhet och intelligens, och hon bad dem ödmjukt om att inte glömma det viktigaste av allt – läshunger.

Många tror att läshunger är något som vi har, eller inte har. Men läslusten är en gåva och den måste ges, aktivt.

Det var min mor som gav mig nyckeln till böckernas värld. Jag har alltid varit tacksam för det, men det är kanske först nu som jag till fullo inser vad det har betytt för mig. Utan böckerna hade jag inte blivit filmare. Det låter bakvänt, men både böcker och film handlar om berättelser, uttryck och gestaltning och jag fick tidigt träning.

När jag var barn var en jul eller födelsedag utan hårda paket otänkbart och det var dem jag kastade mig över först av alla. När jag var åtta, nio år fick jag några böcker med mörkröda pärmar. Mina föräldrar berättade att det var klassiker och att de ingick i en serie som kallades ”De odödliga”.

Efter några kapitel i en av böckerna var jag helt förvirrad. Vadå odödliga böcker? Jag sprang ut till min mor, jag minns att hon låg i badkaret.

– Mamma mamma! Dom är inte alls odödliga, det har redan dött flera stycken!

I den åldern när jag slukade Enid Blytons femböcker diskuterade min mor litteratur med mig. Hon lät mig läsa första sidan i en fembok, sedan första sidan i en ”klassiker”. Sedan frågade hon mig om jag kunde se skillnaden mellan böckerna.

Ja, jag kunde se skillnaden. Det handlade om komplexitet och gestaltning, det var som skillnaden mellan vitt bröd och fullkorn. Självfallet var jag för ung för att kunna formulera detta, men jag hade redan fått i mig tillräckligt med litterär näring för att känna skillnaden. Men hade jag gjort det om jag inte hade fått vägledning från början? Det tror jag inte.

Ibland när jag berättar för människor om hur min mor introducerade mig till litteraturen blir de provocerade. En del tycks tro att det handlade om tvång, andra om indoktrinering och de blir jättearga.

Barnets föds med en förundran inför världen och med en självklar hunger efter kunskap, handlar inte uppfostran om att ta vara på detta? Ska inte vuxna vägleda barnets medfödda nyfikenhet och berättarlust?

För mig personligen var det tur att jag hade föräldrar som tog sig tid, trots fattigdom och tidsbrist.

Under hela skoltiden var jag mobbad, och att läsa var en lisa. Jag läste jämt. På bussen, och i sängen, på lektionerna och på rasterna. Ibland när det var svårt i skolan gömde jag mig på toaletten och satt där och läste tills det ringde in.

Visst, det var delvis en flykt. Men inte enbart. Böckerna var upplevelser. Jag grät och skrattade och bet på naglarna. De tog mig över hela världen, och jag fascinerades, om och om igen.

Hur hade jag klarat skoltiden om inte böckerna hade gett mig människor att identifiera mig med? Om jag inte genom läsandet hade fått möta andra som fann livet lika svårt som jag gjorde, och som visade att det fanns utvägar?

Böckerna gav mig orden, och jag skrev. Vad hade jag gjort med all min energi utan detta? Det får jag aldrig svar på, men kanske hade jag skurit sönder säten i bussar och klottrat på väggar i ordlösa försök att uttrycka min förtvivlan och utsatthet?

Dessutom hade jag turen att växa upp på 50- och 60-talet. Då när det fanns en samhällsambition att ge barn kultur, böcker, teater etcetera. Roliga timmen var bäst när fröken läste högt ur en bok eller när vi barn fick berätta.

När jag gick på högstadiet fanns en biblioteksfilial i samma byggnad och när jag hade läst de flesta barnböckerna vägledde bibliotekarierna mig försiktig in i vuxenvärlden.

Idag är ”mitt” bibliotek nedlagt, som så många andra, och jag möter ungdomar som aldrig har varit på teatern, som inte uppmuntras i sitt ritande, som inte vågar skriva ett vykort.

Många av de pojkar som kallas värstingar har bara ord för GOTT och ONT, de är känslomässigt färgblinda. Att lära sig ord för människans alla känslouttryck är idag en behandlingsform, det som borde vara en självklarhet, från början!

Berättelser är påhittade, men i läsarens inre blir de verklighet. När jag läste Onkel Toms stuga gick jag helt in i den värld som Harriet Beecher Stowe skildrade – och jag grät så att jag fick feber. Hur kunde man behandla människor på detta sätt bara för att de var färgade!

Berättelser handlar om verkliga livet och den som har läst om Dickens fattiga barn, om slavar på bomullsfälten, om fattigdomen i Indien bär det med sig i livet, som en kunskap och en nästan självupplevd erfarenhet.

Amerikanska actionfilmer, tv-såpor och andra förenklade berättelser som barn matas med kan jämföras med vit mat, det vill säga mat utan näring. Våra barn och ungdomar drabbas av mental skörbjugg och vi fattar inte varför de ger upp livet innan de ens har påbörjat det.

Livet är svårt. För alla. Det finns en bok med titeln Orden befriar, och det är sant; orden befriar. I dagens komplexa samhälle är tillgången till ord hårdvaluta, på samma sätt som pengar alltid har varit det. De ordlösa är försvarslösa.

Trots att Astrid Lindgrens böcker betydde så mycket även för mig insåg jag inte vidden av hennes storhet förrän jag läste alla de hyllningsartiklar som skrevs efter hennes död. Astrid var – är – den goda fe som har gett – och fortfarande ger – många barn läslust.

Det har föreslagits att ge henne en egen dag. Det är vackert tänkt, men kan lätt bli en tanke utan innehåll.

Den bästa hyllningen vore att varje dag, årets alla dagar, för all framtid och i all evighet kämpa för det som Astrid gav ett helt liv för – att ge barnen de verkliga berättelser som de hungrar efter.